

MEVLÂNÂ'NIN MESNEVÎ'SİNDE EHLİYET VE LİYAKAT KAVRAMLARI*

Gülgün YAZICI**

ÖZET

Mesnevisinde özlediği insân-ı kâmil tipini hikâyeler vasıtasıyla tasvir eden Hz. Mevlânâ, bir yandan bu insanda bulunması gereken hasletleri anlatıp bu özelliklerle donanmayı tavsiye ederken bir yandan da bu hasletlerin zıttı veya bulunmayışı durumunu eleştirerek dolaylı yoldan bunlardan uzak durulmasını ister. Ehliyet ve liyakat bu çerçevede onun üzerinde durduğu en önemli kavramlardandır. Mevlânâ'ya göre toplumda barışın, adaletin, huzurun sağlanması ancak bu kavramlara önem verilmesi, ehliyet ve liyakat sahibi insanların iş başına getirilmesiyle mümkün olabilecektir. Ehliyet ve liyakate bakılmaksızın işlerin yürütülmeye çalışılması halinde ise toplumsal düzenin işleyişinde aksaklıklar ortaya çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Mesnevi, ehliyet, liyakat

APTITUDE AND MERIT IN THE MASNAWI OF RUMI

ABSTRACT

Rûmî describes the perfect human (insân-ı kâmil) through stories in his Masnawi. He suggests having the necessary traits of a perfect human. He also urges to keep a distance from the lack of existence of those traits and from the opposite traits. In this framework, he strongly emphasizes aptitude and merit concepts. According to his writings, to secure peace and justice in a society these values should be cared for. Aptitude and merit based appointments could provide peace and

---

* Bu makale, Mevlânâ Araştırma, Kültür ve Sanat Derneği (MAKSAD) tarafından düzenlenen *Mevlana, Mesnevi, Mevlevihaneler Sempozyumu*'nda, (30 Eylül-1 Ekim 2006, Manisa) sunulan tebliğin geliştirilerek genişletilmiş seklidir.

** Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı ABD, gulgunyazici@hotmail.com

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 4/7 Fall 2009

justice among people; otherwise social system would be corrupted

Key Word: Mawlana, Rûmî, Masnawi, aptitude, merit

30 Eylül 2007'de doğumunun 800. yıldönümünü idrak ettiğimiz Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, hayatının büyük kısmını Anadolu topraklarında yaşamış, Konya'da vefat etmiş büyük bir Türk mütefekkir ve büyük bir Türk şairidir. Başta Mesnevi olmak üzere bütün eserleriyle Anadolu'ya yeni bir soluk getirmiştir. Bu yeni solukla kendisinden sonraki bütün şair, edip ve mütefekkirleri, dolayısıyla da bütün hükümdarları derinden etkileyen Rûmî, her şeyden önce entelektüel bir aydındır. Aklını, ilmini ve irfanını toplumcu görüşler sunmada, toplumcu bir hayat yaşamada kullanmış, buna "aşk" adını vermiştir. Başka bir ifadeyle Kur'an'daki öğretilere paralel bir mürşit olarak, Kur'an'ın unutulmaya yüz tutmuş temel ilkelerini ihya eden bir insân-ı kâmil olarak, toplumu bireyde kurgulamış, bireye bireydeki potansiyel enerjisini fark ettirip onu kamu yararına kullandırmak suretiyle güçlü birey, güçlü toplum, güçlü devlet oluşturmak istemiştir.

Bilindiği üzere Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin temsil ettiği en önemli değerlerin başında birlik fikri ve hoşgörü gelir. Birlik fikrinin bir yansıması olan hoşgörü, aynı zamanda onun özlediği bu güçlü toplumu oluşturacak güçlü bireylerde bulunması gereken temel özelliklerden biridir.

Bugün günlük hayatımızda hoşgörüyle birlikte ve çoğu zaman birbirinin yerine, aynı anlama gelecek şekilde müsâmaha ve tolerans kelimelerini de kullanıyoruz. Menşeleri ve anlamları farklı olmasına rağmen bugün bu üç kelime de "olumsuz bir durum karşısında olumsuz bir tepki göstermeme hâli" anlamında kullanılmaktadır. Ancak dikkatle incelendiğinde aralarında önemli nüanslar olduğu görülecektir.

"Müsâmaha", Arapça bir kelime olup, dilimizde kusur aramama, affedici olma manasının yanı sıra kimi zaman anlam kaymasına uğrayarak savsaklama, aldırış etmeme ve yapılan bir yanlışta göz yumma, görmezlikten gelme gibi gayri ahlaki bir tutumun adı olarak da kullanılmıştır¹.

¹ Nuran Yılmaz, "Siyer-i Veysi'deki Hikâye-i Latife Çerçevesinde Hoşgörü ve Hoşgörüsüzlük Kavramlarının Değerlendirilmesi", *Ç.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2 (Temmuz-Aralık 2003), s. 140.

Bir sıkıntıya, bir zorluğa, rahatsız edici bir şeye, başkalarının hoşla gitmeyen görüş ve davranışlarına katlanmak, tahammül etmek anlamlarına gelen “tolerans”, Latince kökenli bir kelime olup Batıda din savaşları sonucunda ortaya çıkmıştır.

Eski dildeki “müsamaha”ya ve Batı dillerindeki “tolerans”a karşılık olarak yakın zamanda türetilmiş ve kullanılmaya başlanmış olan “hoşgörü” kelimesi ise bu şekliyle eski metinlerimizde yer almaz; bunun yerine hoş görmek, hoş karşılamak şekli kullanılmıştır, ancak yeni bir kelime olmakla birlikte bu kelimenin ifade ettiği kavram, Türklerin düşünce dünyasında ve kültüründe eskiden beri var olagelmıştır².

Birine katlanmaktan ya da görmezden gelmekten çok daha erdemli bir davranışın adı olan hoşgörü, müsamaha ve toleranstan çok önemli bir noktada ayrılmaktadır. O da hoş görülecek durumun tamamen insanın kendi tabiatının gereği olması ve bu durumun başkalarına rağmen olmaması halidir. İrki özellikler, fiziki yapı, maddi imkânlar, sosyal mevkiler, insanın eğitim yoluyla benimseyeceği değerler, kültürel şekillenmeler, dünya görüşündeki farklılıklar, tutum ve kanaatler ve en önemlisi dini inanış ve yaşayış şekilleri hoş görülmesi gereken durumlar arasında yer almaktadır³. Bütün bunlara yönelik bir hoş görme tutumu, içerisinde sevgi ve barış anlamlarını da barındırmaktadır⁴. Bu sebeple hoşgörü, teker teker insanların veya toplumların içinde barındırdığı farklılıklara rağmen, onları bütünlüğü içinde değerlendirmenin ve kucaklamanın en sağlam yoludur. Hoşgörünün esası farklı olana farklı bakmamak ve onu ötekileştirmemek; farklı olanı saygıyla karşılamaktır, çokluğu arkasındaki birlikten dolayı sevgiyle algılamaktır, çünkü çokluğu oluşturan her parça, bütün içindeki yeri kadar değerlidir. Çoklukta birlik, birlikte de çokluk önemlidir⁵.

Hoşgörüü kendisinden farklı olanın varlığını kabul etmek, bu farklılıklara rağmen insanları bütünlüğü içinde değerlendirmek ve kucaklamak olarak algılayan Mevlânâ, bu kavramı hiçbir zaman bir kayıtsızlık, bir boş verme hali ve her şeye izin vermek tavrı olarak da düşünmemiştir. Tam aksine Mevlânâ’da hoşgörü, farklı olanın

² Yılmaz, agm, s. 140-141.

³ Yılmaz, agm, s. 142-143.

⁴ Kenan Gürsoy, “Batıda Tolerans Fikri ve Osmanlı Hoşgörüsü”, *Bir Evrensel Projemiz Var mı?*, Etkileşim Yay., İstanbul 2007, s. 105.

⁵ Kenan Gürsoy, Mevlânâ Celâleddin Rûmî’de Birlik Fikri ve Tolerans, *Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?*, Etkileşim Yay., İstanbul 2006, s. 106-107.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

farklılığını kabul ediş ve onun ahlaki sorumluluğunu üstleniş olarak karşımıza çıkmaktadır⁶.

Sahip olduğu hoşgörü anlayışının bir gereği olarak toplumun ahlaki sorumluluğunu üstlenen ve bu sorumlulukla Mesnevisini yazan Mevlânâ, Mesnevi'de farklılıklara hoşgörüyle yaklaşılması ve sevgi temelli bir eğitimle hataların düzeltilmesi gerektiğini işleyen hikâyelere yer verir; Musa ile Çoban Hikâyesi bunlardan biridir:

Hız. Musa bir gün giderken bir çobana rastladı. Çoban hafif yüksek sesle kendi kendine :

“Ey kerem sahibi Allah'ım, neredesin ki sana kul kurban olayım, çarığını dikeyim, saçını tarayayım, elbiseni yıkayayım, bitlerini kırayım. Yüce Rabbim sana taze süt ikram edeyim, bütün keçilerim sana kurban olsun” deyip duruyordu.

Hız. Musa: “Kiminle konuşuyorsun?” dedi.

Çoban: “Yeri göğü yaratan Allahımla konuşuyorum.” dedi.

Musa çobanı azarladı, yaptıklarının yanlış olduğunu, Allah'a bu şekilde hitap etmenin doğru olmadığını söyledi. Çobanın dünyası yıkılmıştı. Ne yapacağını bilemeden alıp başını gitti, çöllere doğru koşmaya başladı.

Biraz sonra Musa'ya Tanrı'dan şöyle bir hitap geldi:

“Ey Musa, senin görevin insanları benden uzaklaştırmak mı, yoksa yaklaştırmak mı? Neden o saf kulumuzu bizden ayırdın? Biz söze, dile bakmayız, gönle ve hale bakarız” diyordu.

Hız. Musa çölin yolunu tutarak çobanı buldu ve müjdeyi verdi; dilediği gibi rabbine seslenebileceğini bildirdi⁷.

Mevlânâ, sahip olduğu bu hoşgörü ve ahlâkî sorumluluk anlayışı çerçevesinde toplumda gördüğü aksaklıklara dikkat çekip, bunları zaman zaman acımasızca eleştirdiği gibi, sağlıklı bir toplum yapısı için nelere dikkat edilmesi gerektiğinin reçetelerini de vermiş, hayal ettiği güçlü toplumu oluşturacak güçlü bireylerde bulunması gereken temel özelliklere de dikkat çekmiştir. Mesnevi'de, Mevlânâ'nın hoşgörü anlayışının bir uzantısı olarak **ehliyet ve liyakat** kavramları ön plana çıkmaktadır. Makalemizde toplumda adalet, huzur ve barışın sağlanmasında Mevlânâ'nın, son derece önemli gördüğü ehliyet ve liyakat kavramları üzerinde durulacaktır.

⁶Gürsoy, ae, s. 101-102.

⁷ Mevlânâ, *Mesnevi* (çev. Veled İzbudak), İst. 2004, II / 1750-1815

Sözlüklerde “yeterlilik, ustalık, uygunluk, yaraşırılık” olarak birbirine yakın anlamlarda tanımlanan “ehliyet⁸ ve liyakat⁹” kavramları Mesnevi’nin pek çok hikâyesinde farklı karakterler vasıtasıyla işlenerek adeta Mesnevi’nin bütün satırlarına serpiştirilmiş, Mesnevi’nin ruhuna aksettirilmiştir. Mevlânâ, Mesnevi’nin daha ilk cildinden, ilk hikâyesinden başlayarak ehliyet ve liyakat sahibi olmayan insanların düştüğü komik ve acıklı durumları anlatır.

“Bakkal ve Papağan” hikâyesinde çok güzel konuşan, gelenlere güzel nükteler yapan, bundan dolayı da adeta sahibinin yokluğunda dükkânın bekçiliğini üstlenen papağanın aslında bekçilik yapmaya ehil olmadığını, bu sebeple dükkâna giren kediden korkup ortalığı birbirine kattığını ve gül yağını döktüğünü anlatır¹⁰. Papağan burada ilim ve hüner sahibi, ehil bir bekçi değil, sadece bir mukallittir, böyle olduğu için ilim ve hüneri temsil eden gül yağını dökmüştür.

Ehliyet ve liyakat konusunu işlerken “bekçilik” kavramına sıkça yer veren Mevlânâ, “hâr ref” (eşek gitti)¹¹ ve “lâhavle yiyen eşek”¹² hikâyelerinde eşeğe bekçilik etmesi beklenen, ancak bu işe ehil ve layık olmayan hizmetçilerin eşeklerin telef olmasına yol açtığını anlatır. “Düşmanına danışan adam” hikâyesinde de “Kurttan bekçilik istemek doğru bir şey değildir. Bir şeyi bulunmadığı yerde aramak, aramamak demektir.”¹³ sözleriyle ehliyetsiz ve liyakatsiz bekçinin emanete zarar verebileceği gibi, “Henüz kanadı çıkmayan kuş, uçmaya kalkışırsa her yırtıcı kedinin lokması olur.”¹⁴ sözü gereğince kendisine de zararı dokunabileceğini belirtir.

“Padişahla cariyeye” hikâyesinde ise kuyumcunun cariyeye aşkından değil de padişahın vaadettiği nimetler dolayısıyla saraya gittiğini ve bu sebeple sonunun ölüm olduğunu anlatarak aşta dahi ehliyet ve liyakat sahibi olmanın önemini vurgular¹⁵.

⁸ ehliyet: 1. İşe yarar halde bulunuş, bir işi hak edebilecek halde bulunuş, selahiyet, yetki. 2. Mahirlik, iktidar, liyakat, kabiliyet. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, 1981, s.249; Yeterlik, uzluk. Komisyon, *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ank. 1988, C.I, s. 437.

⁹ liyakat: 1. Layık olma, değerlilik, yararlık, 2. İktidar, hüner, fazilet. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, 1981, s.661; 1.Layık olma, yaraşırılık, uygunluk. 2. Yeterlilik, kifayet. Komisyon, *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ank. 1988, C.II, s. 987.

¹⁰ Mesnevi, I / 246-250.

¹¹ Mesnevi, II / 514-565.

¹² Mesnevi, II / 156-250.

¹³ Mesnevi, IV / 1974.

¹⁴ Mesnevi, I / 583.

¹⁵ Mesnevi, I / 35-245.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

Mevlânâ, “sırtına aslan dövmesi yaptırmaya dayanamayan Kazvinli”, “nefsiyle savaşmamış, aşk derdi çekmemiş buna rağmen savaşa giden sufi”, “altın tartmak için kuyumcudan terazi isteyen ihtiyar” hikâyeleriyle ehliyet ve liyakat sahibi olmadığı halde yapamayacağı, altından kalkamayacağı işlere talip olanların düştüğü durumları anlatmıştır:

Kazvinli'nin Hikâyesi

Kazvinli'nin biri bir gün vücuduna bir arslan resmi dövdürmek ister ve bir dövmeçiye gider.

“Usta, der, bana bir dövme yap, ama canımı acıtma.”

Dövmeçi iğneleri alıp işe koyulur, adamın canı acımaya başlar, adam feryat eder:

“Aman usta, beni öldürdün, ne yapıyorsun” diye bağırır.

Usta:

“Arslan yap dedin ya onu yapıyorum” der.

Kazvinli sorar:

“Neresinden başladın?”

Usta:

“Kuyruğundan” diye cevap verince Kazvinli:

“Aman iki gözüm, canım ustacığım, bırak kuyruğu, aslanın kuyruğunu yapacaksın diye kuyruk sokumum sızladı. Canım burnuma geldi, aslan varsın kuyruksuz olsun” der.

Usta bunun üzerine aslanın başka bir tarafını yapmak üzere iğneleri batırmaya devam eder. Kazvinli feryada başlar.

“Şimdi aslanın neresini çiziyorsun?”

Usta “kulağını çiziyorum.” der.

Kazvinli can acısıyla bağırır:

“Bırak ustacığım, Allah aşkına varsın aslan kulaksız olsun, canım çok acıdı der.

Usta bu defa arslanın başka bir yerini çizmeye başlar, Kazvinli yine feryad eder.

“Bu defa arslanın neresini dövüyorsun?” der.

“Usta “karnını yapmaya çalışıyorum” der.

“Aman çok canım acıdı, varsın arslan karınsız olsun”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

deyince usta sinirlenerek iğneleri yere atar. “Hiç kuyruksuz, başsız, kulaksız ve karınsız aslan olur mu, böyle arslanı kim görmüş” diye işi bırakır¹⁶.

Kuyumcu

Adamın biri bir kuyumcuya gitti:

“Bana terazi verir misin altın tartacağım.” dedi. Kuyumcu:

“Bende kalbur yok, sana kalbur veremem.” dedi.

Adam:

“Benimle alay mı ediyorsun, ben kalbur değil, terazi istiyorum.” dedi.

Kuyumcu bu sefer de

“Bende süpürge yok, ben sana süpürge veremem.” dedi.

Adam iyice şaşırıldı:

“Yahu ne süpürgesi, ben senden terazi istiyorum.” dedi.

Bunun üzerine kuyumcu:

“Babacığım sen yaşlı bir adamsın, altın tozunu teraziyle tartmaya çalışırken ellerin titreyecek altını dökeceksin, döktüğün altınları toplamak için gelip benden süpürge isteyeceksin. Onun için ben, en son isteyeceğin şeyi tahmin edip sana bende kalbur yok dedim.” dedi¹⁷.

Aş Eri Savaş Eri

Bir sufi savaşıyla birlikte harbe gitti. Çadırlar kuruldu, çadır nizamı alındı, erler savaş meydanına gittiler. Savaş başlayınca sufi, savaş malzemeleriyle ve savaşa katılmayan zayıflarla çadırda kaldı. Erler savaş meydanında galip gelip ganimetler elde ederek geri döndüler. Ganimetlerin bir kısmını sufiye hediye ettiler. Sufi verilen hediyelerin hepsini fırlatıp attı, hiç birini almadı.

“Biz ne yaptık ey sufi, neden böyle kızdın?” dediklerinde sufi:

“Savaşa giremedim, savaştan, o er meydanından ayrı kaldım.” dedi.

Anlaşılan sufi er meydanına girmedeği, kılıç sallayıp hançer çalmadığı için alınmıştı. Cengâverler sufinin gönlünü almak için

¹⁶ Mesnevi, I / 2981-3001.

¹⁷ Mesnevi, III / 1624-1633.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

“Birçok esir getirdik, onlardan birini al öldür, başını gövdesinden ayır da gazi ol.” dediler. Sufi bunu duyunca çık sevindi. Bağlı bulunan esirlerden birini alarak savaşmak üzere çadırların arkasına götürdü. Gaziler sabırsızlıkla bekliyorlardı, sufi gecikince “Acaba neden gecikti?” diye merak ettiler. Nihayetinde eli kolu bağlı bir esiri öldürecekti. Gazilerden biri sufinin peşinden gitti, bir de ne görsün, esir sufiyi altına almamış mı?

Esir sufiyi altına almış, elleri bağlı olduğu halde dişleriyle sufinin boynunu ısırıyordu, sufinin aklı başından gitmişti, yarı ölü haldeydi. Gaziler eri çekip aldılar, sular serpip sufiyi ayıltılar.

“Ne oldu sufi, bu ne hal? Elleri bağlı bir esir seni nasıl bu hale soktu? dediler.

Sufi:

“Tam başını keseceğim sırada o mel'un bana öyle bir baktı ki aklım başımdan gitti. Nasıl korktum anlatamam, sanki karşımda bir ordu vardı, bu bakıştan korkup kendimden geçtim, gerisini hatırlamıyorum.” dedi.

Bunun üzerine gaziler:

“Sende bu yürek varken sakın savaşa girmeye kalkma. Erkek aslanlar cenge başladı mı kılıçlarıyla başları top gibi yerlere yuvarlarlar. Cenk meydanı her kişinin gireceği yer değildir. Bu iş bulgur pilavı kaşıklamaya benzemez. Harp bu, bulgur pilavı değil ki kolları sıvayıp girişesin.” dediler¹⁸.

“Ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol” diyen Mevlânâ'nın Mesnevisinde kendini olduğundan farklı, ilim ve hüner sahibi, ehliyet ve liyakatli gösterenlerle ilgili pek çok örnek bulmak mümkündür. Boyacı küpüne düşen ve bu sebeple tavusluk iddiasında bulunan çakal¹⁹, kuyruk derisiyle bıyığını yağlayıp etrafındakileri yağlı yemekler yediğine inandırmaya çalışan adam²⁰, halkın kendisine rağbet ederek saygı göstermesi amacıyla kavuğunun büyük görünmesi için bez parçalarıyla dolduran fakih²¹ bunlardan bazılarıdır.

Bütün bu olumsuz örneklerle dolaylı olarak ehliyetsiz ve liyakatsiz insanlara iş yaptırılmasının doğuracağı olumsuz sonuçları göstermeye çalışan Mevlânâ, konuyu bir de ehliyetli ve liyakatli insan örnekleri üzerinden ele alır. “Ey akıl sahibi, sanata çalış, fakat o

¹⁸ Mesnevi, V / 3736–3779.

¹⁹ Mesnevi, III / 721–727.

²⁰ Mesnevi, III / 732–739.

²¹ Mesnevi, IV / 1578–1595.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

sanatı, ehil olan kerem sahibi ve temiz bir kişiden öğren.”²² diyerek her alanda ehil insanların örnek alınması gerekliliğini ifade eden Mevlânâ, bazı hikâyelerinde de Hüdüh, Hüzeyli, Ayaz gibi ehliyet ve liyakat sahibi insan portreleri çizerek bu özelliklere sahip insanların iş başına getirilmesi halinde toplumda adalet, barış ve huzurun sağlanabileceğini anlatmaktadır.

Hüdüh ile Karga hikâyesinde Hz. Süleyman’ın bütün kuşların arasından Hüdüh’ü seçerek yanına alması²³, Peygamberin Hüzeyli’yi yaşlılara ve tecrübelilere üstün tutup reisliğe ve ordu komutanlığına seçmesi²⁴, Sultan Mahmud’un Ayaz’a bütün adamlarından daha fazla kıymet vermesi hep ehliyet ve liyakat sahibi oluşlarıyla ilgilidir. Özellikle, Mevlânâ’nın Mesnevi’deki başka hikâyeler vasıtasıyla da övgüyle bahsettiği Ayaz, onun toplumda iş başında görmek istediği ehliyet ve liyakat sahibi ideal insan anlayışını yansıtmaktadır.

Ayaz’ın marifeti

Bir gün beyleri Sultan Mahmut’a

“Ayaz denilen bu kölenin ne marifeti var ki sen ona otuz kişinin maaşı kadar maaş ödüyorsun?” dediler.

Sultan Mahmut bu soruya o anda cevap vermedi. Birkaç gün sonra beylerini alarak ava çıktı. Yolda bir kervan gördüler. Sultan Mahmut beylerden birine:

“Git sor bakalım, bu kervan nereden geliyor?” dedi.

Bey atını sürerek gitti, birkaç dakika içinde geriye döndü.

“Efendim kervan Rey şehrinden geliyor.” dedi. Sultan Mahmut:

“Peki, nereye gidiyormuş?” diye sorunca bey susup kaldı. Bunun üzerine Sultan Mahmut başka birini gönderdi. O da gidip geldi.

“Efendim, Yemen’e gidiyormuş.” dedi.

Padişah:

“Yükü neymiş?” deyince o da sustu kaldı. Bu defa padişah başka bir beye:

“ Sen de git yükünü öğren” dedi.

²² Mesnevi, V / 1055–60.

²³ Mesnevi, III / 732–739.

²⁴ Mesnevi, IV / 2155–2160.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

Bey gitti geldi.

“Her cins mal var, fakat çoğu Rey kâseleri.” dedi.

Padişah:

“Peki, kervan ne zaman yola çıkmış?” diye sorunca bey cevap veremedi. Padişah böyle tam otuz beyi gönderdi, otuzu da istenen bilgileri tam olarak getiremediler. Padişah son olarak Ayaz'ı çağırdı:

“Ayaz, git bak bakalım, şu kervan nereden geliyor?” dedi.

Ayaz:

“Efendim, kervan görünür görünmez sizin merak edeceğinizi tahmin ederek gidip gerekenleri öğrendim. Kervan Rey'den gelip Yemen'e gidiyor, yükü şudur, şu kadar at, şu kadar deveden oluşuyor, şu kadar insan var” diye kervan hakkında ayrıntılı bilgi verir. Bütün bunları beyler ağzı açık dinliyorlardı. Ayaz tek başına 30 beyin edinemediği bilgiyi edinmişti. Padişah beylerine döndü:

“Ayaz'a neden otuz kişinin ücretine denk ücret verdiğimi anladınız mı? Görüyorsunuz ki bu bile onun hizmetine karşılık az geliyor.”

Böylece Ayaz'ı çekemeyerek aleyhinde konuşan beyler utanıp yaptıklarına pişman oldular²⁵.

Sonuç

Mevlânâ'nın bütün fikirlerinin temelinde birlik prensibi ve birlik prensibinden beslenen, birlik prensibinin bir yansıması olan hoşgörü anlayışı yer almaktadır. Mevlânâ'nın hoşgörü anlayışı, onun eserlerinde toplumun ahlaki sorumluluğunu üstleniş ve bu sorumluluk çerçevesinde toplumda özlenen insan-ı kâmil tipinin tasvir edildiği hikâyeleri içeren Mesnevi'nin yazılmasını beraberinde getirmiştir.

Mesnevi'de işlenen en önemli kavramlar arasında ehliyet ve liyakat kavramları da bulunmaktadır. “Hayatta olduğum müddetçe Kur'an'ın kulu kölesiyim”²⁶ diyen ve eserlerine bu inancını yansıtan Hz. Mevlânâ, Kur'an-ı Kerim'in Nisa Suresi 57. ayetinde yer alan “emanetleri ehline veriniz” temel ilkesini Mesnevisinin mihverri yapmış ve eserinde baştan sona bu ilkeyi anlatmıştır. Din ve devlet işlerinde işbaşında görmek istediği güçlü bireyi Mesnevisi'nde Ayaz tiplmesiyle karakterize eden Hz. Mevlânâ, onun dışında da “bakkal

²⁵ Mesnevi, VI / 385-400.

²⁶ Mehmet Nuri Gençosman, *Mevlânâ'nın Rubaileri*, İstanbul 1988, C.II, R.1052.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

ve papağan”, “sırtına aslan dövmesi yaptırmaya dayanamayan Kazvinli”, “nefsiyle savaşmamış, aşk derdi çekmemiş buna rağmen savaşa giden sufi”, “Hüdhüd ile Karga”, “kuyumcudan terazi isteyen ihtiyar” gibi pek çok öykü vasıtasıyla toplumsal yapının temelinde ehliyet ve liyakat kavramlarının ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu özelliklere sahip insanlar her ne kadar sayıca az olsalar da ısrarla onları aramaktan vazgeçmemek gerektiğini, çünkü devlet yönetiminin her kademesinde, toplumsal hayatın her alanında, her meslekte ehliyet ve liyakatli insanlar yerine, mukallit papağanlar ile boya küpüne düşmüş ve kendine tavus süsü vermeye çalışan çakallarla yetinilirse akıbetin hüsrana olacağını her satırda vurgulamıştır.

KAYNAKÇA

- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, 1981.
- GENÇOSMAN, Mehmet Nuri, *Mevlânâ'nın Rubaileri*, I-II, İstanbul, 1988, 2. baskı.
- GÜRSOY, Kenan, Mevlânâ Celâleddin Rûmî'de Birlik Fikri ve Tolerans, *Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?*, Ertkileşim Yay., İstanbul 2006, s. 101-113.
- GÜRSOY, Kenan, “Batıda Tolerans Fikri ve Osmanlı Hoşgörüsü”, *Bir Evrensel Projemiz Var mı?*, Ertkileşim Yay., İstanbul 2007, s. 101-107.
- KOMİSYON, Türkçe Sözlük, TDK Yay., Ank. 1988.
- MEVLÂNÂ, *Mesnevi* (çev. Veled İzbudak), İst. Konya Büyükşehir Belediyesi Yay. 2004, 1.baskı.
- YILMAZ, Nuran, “Siyer-i Veysî'deki Hikâye-i Latife Çerçevesinde Hoşgörü ve Hoşgörüsüzlük Kavramlarının Değerlendirilmesi”, *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.3, S.2 (Temmuz-Aralık 2003), s. 139-152.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*